

**ЗАИФ АҲОЛИ ҚАТЛАМЛАРИГА КЎРСАТИЛАЁТГАН ИЖТИМОЙ
КЎМАК ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИ ТАҲЛИЛИ**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13949408>

Толибов Бекзод Хакимович

*Фаргона давлат университети
Ижтимоий иш кафедраси мудири,
Социология фанлари бўйича
фалсафа доктори PhD*

Нуралимова Гулсиной Бахтиёровна

*Фаргона давлат университети
Ижтимоий иш мутахассислиги магистранти*

АННОТАЦИЯ

Мақолада аҳолининг заиф қатламларига ижтимоий кўмак кўрсатиш борасида мамлакатимизда амалга оширилаётган ислохотлар ҳамда мазкур фаолият юзасидан хорижий давлатлар тажрибаси атрофлича таҳлил қилинган. Аҳолининг заиф қатламига ижтимоий хизмат кўрсатиш масалаларини ўрганиш ва унинг ҳолатларини янада яхшилаш имкониятлари юзасидан турли фан намоёндалари томонидан тадқиқотлар амалга оширилган.

Калит сўзлар

ижтимоий кўмак, заиф, инновация, ногиронлиги бўлган шахс, тадқиқот, имтиёз, субсидия, ёрдам.

**АНАЛИЗ ПРАКТИКИ ОКАЗАНИЯ ДОБРОВОЛЬНЫХ
СОЦИАЛЬНЫХ УСЛУГ УЛИЧНОМУ НАСЕЛЕНИЮ В УЗБЕКИСТАНЕ И
ЗА РУБЕЖОМ.**

Толибов Бекзод Хакимович

*Ферганский государственный университет
Заведующий отделом социальной работы,
В области социологии
доктор философии PhD*

Нуралимова Гулсиной Бахтеровна.

*Ферганский государственный университет
Степень магистра в области социальной работы*

АННОТАЦИЯ

В статье представлен всесторонний анализ реформ, проводимых в нашей стране в сфере предоставления социальных услуг социально незащищенным слоям населения, а также опыта зарубежных стран в этой деятельности. Различными деятелями науки были проведены исследования по вопросам социального обслуживания обездоленных слоев населения и возможности дальнейшего улучшения их условий.

Ключевые слова

социальное обслуживание, неимущие, инновации, инвалид, исследование, привилегия, субсидия, помощь.

ANALYSIS OF THE PRACTICE OF PROVIDING VOLUNTARY SOCIAL SERVICES TO THE STREET POPULATION IN UZBEKISTAN AND ABROAD.

Tolibov Bekzod Hakimovich

*Ferghana State University
Head of the Social Work Department,
In the field of sociology
Doctor of Philosophy PhD*

Nuralimova Gulsinoy Bakhtyorovna

*Fergana State University
Master's degree in social work*

ANNOTATION

The article presents a comprehensive analysis of the reforms carried out in our country in the provision of social services to socially vulnerable segments of the population, as well as the experience of foreign countries in this activity. Various scientists have conducted research on social services for disadvantaged segments of the population and the possibility of further improvement of their conditions.

Keywords

social service, the poor, innovation, disabled person, research, privilege, subsidy, assistance.

Мамлакатимизда заиф аҳоли қатлами ҳисобланган ногиронлиги бўлган инсонлар шахсларни таълимга жалб этиш ва манзилли ижтимоий хизматлар кўрсатишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. «Кейинги йилларда кам таъминланган, ногиронлиги бўлган инсонлар, ёшлар, хотин-қизлар, кекса авлод вакиллари ижтимоий ҳимоя қилиш давлат сиёсатининг устувор йўналишига айланди. Бизнинг барча иқтисодий ва ижтимоий

дастурларимиз, йирик инвестиция лойиҳаларимиз, хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришга қаратилган чора-тадбирларимизнинг марказида айнан шу муҳим масала асосий мақсад ва вазифа бўлиб турибди». [1]Ижтимоий хизматлар кўрсатиш тизимини такомиллаштиришда инновацион ёндашув асосида ривожланган хорижий мамлакатларнинг илғор тажрибаларидан фойдаланиш, ижтимоий хизматларни ташкилий механизмларини тизимли тартибга солиш ва такомиллаштириш, бу борада зарур имкониятларни яратишга кўмаклашадиган социологик илмий изланишларни амалга ошириш муҳим илмий-амалий аҳамият касб этади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сон «2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида», 2017 йил 1 декабрдаги ПФ-5270-сон «Ногиронлиги бўлган шахсларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида», 2019 йил 22 февралдаги ПФ-5667-сон «Социологик тадқиқотлар ўтказишни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида», 2021 йил 25 мартдаги ПФ-6195-сон «Кексалар ва ногиронлиги бўлган шахсларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш, «Саховат» ва «Мурувват» интернат уйлари тизимини янада ривожлантириш тўғрисида»ги фармонлари, 2020 йил 4 августдаги ПҚ-4797-сон «Аҳолига давлат ижтимоий хизматлари ва ёрдам тақдим этиш тартиб-таомилларини автоматлаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида», 2021 йил 25 мартдаги ПҚ-5038-сон «Ўзбекистон Республикаси тиббий-ижтимоий хизматларни ривожлантириш агентлиги фаолиятини ташкил этиш тўғрисида», 2021 йил 21 декабрдаги ПҚ-57-сон «Ногиронлиги бўлган шахсларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, уларнинг бандлигига кўмаклашиш ҳамда ижтимоий фаоллигини янада оширишга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарори, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 1-июлдаги «Аҳолига сифатли ижтимоий хизмат ва ёрдам кўрсатиш ҳамда унинг самарали назорат тизимини йўлга қўйиш бўйича комплекс чора-тадбирлар тўғрисида»ги фармонлари ҳамда мазкур фаолиятга тегишли ислохотларни изчил амалга оширилишида ва янги босқичга оли чиқишда муайян даражада хизмат қилади.

Аҳолининг заиф қатламига ижтимоий хизматлар кўрсатишда таълим жараёни муҳим ўрин эгаллайди. Жумладан, 1997 йил 29 августда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасининг таълим тўғрисида»ги қонунининг ижтимоий ёрдамга ва тикланишга муҳтож бўлган шахслар учун ўқув-тарбия муассасалари деб номланган 24-моддасида, алоҳида шароитларда тарбияланиш ва ўқишга муҳтож бўлган болалар ва ўспиринлар учун уларнинг билим олиши, касб тайёргарлиги ва ижтимоий тикланишини

таъминлайдиган ихтисослаштирилган ўқув-тарбия муассасалари ташкил этилади. Озодликдан маҳрум қилиш тарикасидаги жазони ўташ муассасаларида сақланаётган шахсларнинг таълим олиши ва мустақил билим олиши учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда шароитлар яратилади». [2]Орадан йигирма йилдан ортиқ вақт ўтиб ушбу қонун замон талабларига мослаштириш мақсадида 2020 йил 23 сентябрда янги таҳрирда «Ўзбекистон Республикасининг таълим тўғрисида»ги қонун қабул қилинди.[3] Агар ижтимоий хизматлар нуктаи-назаридан қарайдиган бўлсак, янги таҳрирдаги қонуннинг 20-моддаси инклюзив таълим тушунчаси киритилиши, 56-моддасида эса ижтимоий реабилитацияга мухтож бўлган болаларни (шахсларни) ўқитиш ва тарбиялашга оид нормалар киритилган. 56-моддадаги нормалар олдинги қонундаги 24-моддани янада тўлдирганини кўриш мумкин. Бундан ташқари 1997 йилда қабул қилинган қонун жами бўлиб 34 та моддани ўз ичига олган бўлса, 2020 йилда қабул қилинган қонун 75 та моддадан иборат бўлган. Кўришиб турибдики, янги таҳрирдаги қонунда кўшимча яна 41 та модда киритилган. Албатта, бу ҳам мамлакатимизда ижтимоий соҳадаги янгиланишлар ва ислохотлар натижасининг яққол намунаси деб таърифлаш мумкин.

Аҳолининг заиф қатламларига ижтимоий хизмат кўрсатиш механизмлари ва тизим фаолиятини самарадорлигини оширишда хорижий мамлакатларнинг илғор тажрибасини ўрганиш муҳимдир. Айнан мана шундай илғор тажрибаларни Ўзбекистон шароитига мослаштириш ва мавжуд муаммолар ечимини топишда Америка, Европа ва Осиё давлатларини тажрибаларидан фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади.

Жаҳонда ижтимоий хизматлар кўрсатиш борасида Германия Федератив Республикасининг тажрибалари бир мунча юқори ҳисобланади. Германия Европа мамлакатлари ичида аҳоли ҳаётининг фаровонлиги бўйича етакчи давлатлардандир. Европа мамлакатлари гоҳида Германияни «Ижтимоий давлат» ёки ижтимоий ёрдамга мухтож бўлган одамлар учун ҳимоя қалқони бўлган давлат ҳам деб аташади. Мамлакатдаги ижтимоий суғурта тизими амалда аҳолининг минимал даромадга эга бўлишини таъминлаб беролмасда, ижтимоий ёрдам тизими уларнинг даромад ёки ижтимоий суғурта фойда ҳисобидан яшай олмайдиган кишилар учун минимал стандартини кафолатлайди. [4]

Германия XIX аср охирида О.Бисмарк даврида ижтимоий суғурта қилиш амалиётини жорий этган дастлабки давлатлардан бири ҳисобланади. Мамлакатда ишчилар сонининг ўсиб бориши натижасида ишчиларнинг сиёсий талабларга жавобан 1883 йилда биринчи тиббий суғурта сифатида бахтсиз ҳодисалардан суғурталаниш тизими жорий қилинган. 1884 йилда

ногиронлик ва қариллик суғуртаси, 1889 йилда ишсизлик суғуртаси, орадан бир аср ўтиб 1994-йилда ижтимоий суғурта тизимининг бешинчи даражаси сифатида узок муддатли ногиронликка қарши суғурта қилиш амалиёти ҳам жорий қилинган.[5]

Германияда аҳолининг заиф тоифалари учун ижтимоий ёрдамлар муҳтож кишиларнинг эҳтиёжларини қондириш учун индивидуал ёндашув тамойилига кўра ташкил этилади, лекин уларга бериладиган нафақалар ягона стандарт асосида берилади. Ижтимоий ёрдамлар эса ўз кўринишига кўра стандарт ҳажмдаги нафақалар, муҳим тўловлар, бир марталик нафақалар ва уй-жой субсидияларидан иборат тўртта компонентни қамраб олган.

Германияда заиф аҳоли тоифаларига молиявий хизматлар кўрсатиш билан чекланмайдиган ижтимоий ёрдам тизими ислоққилинмоқда. Давлат ижтимоий ходимлар олдига ўз мижозларининг ижтимоий ёрдамга қарамлигига барҳам бериш, ишсизларни меҳнат бозорида юз бераётган жараёнларда қатнаштириш вазифасини кўймоқда. Ижтимоий таъминот соҳасини бошқариш; кексалар эҳтиёжларини таъминлаш, хайрия ёрдами тизимини ривожлантириш сингари давлатни ижтимоий ривожлантириш тамойиллари асосида ижтимоий хизматчилар олдига янгидан вазифалар кўйилмоқда.[6]

Германия меҳнат бозори узок муддатли инқирозни бошдан кечирар экан, ишсизлар тобора ижтимоий изоляция хавфига дуч келди. Кўп йиллар давомида меҳнат бозорида бўлмаган, одамлар нафақат оддий пуллик ишларни бажариш кўникмаларини йўқотиш, балки кўп ҳолларда уларнинг психологик ҳолатининг ёмонлашуви кузатилади. 1980-йиллар бошида келиб чиққан ижтимоий ишчилар янги ижтимоий ҳаракатлар, «Ижтимоий корхона» доирасида демократик куч ва жамоавий ўз-ўзига ёрдам беришнинг янги тушунчаларини тарғиб қилди. Натижада нодавлат нотижорат ташкилотлар томонидан аҳолининг заиф қатламларини иш билан таъминлаш, ўқитиш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий хизмати кўрсатиш туркумига киритилди бу ғоя кейинчалик бутун мамлакатда жорий қилинди.[7]

Фикримизча, ижтимоий хизматлар кўрсатишда Германия тажрибаси бошқа Европа мамлакатлари бир оз фарқ қилади. Аҳолининг заиф қатламларига ижтимоий ёрдам кўрсатишда субсидия бериш тажрибаси аҳамиятлидир. Иқтисодий, молиявий ёки ижтимоий жиҳатдан оғир вазиятга тушган одамлар учун ўзларини тиклаб олишлари ва ҳамма катори фаровон ҳаётда яшашлари учун давлат томонидан уларга қарз кўринишида субсидия берилиб сўнгра бу қарзлар имтиёзли муддатларда ҳеч қандай фоизларсиз

кайтариш амалиёти ижтимоий хизматлар самарадорлигини оширади. Германиядаги ижтимоий хизматлар кўрсатишдаги яна бир аҳамиятли жиҳати шундаки, ижтимоий хизматлар объекти бўлган ногиронлиги бор одамга ёки кексаларга бириктирилган ижтимоий хизматчилар имкони борича фақат шу одамга охиригача бирга бўлиш талабини қўйилишидир. Бунда ижтимоий хизмат кўрсатувчиларни тез-тез алмашиши ижтимоий хизматлар объектини тикланишига тўсқинлик қилади деган тушунча ва тамойил асосида ижтимоий хизматларни узоқ муддат давом эттирилади.

ИҚТИБОСЛАР/СНОСКИ/REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг йигирма саккиз йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. «Халқ сўзи», 2019 йил 1 сентябрь. № 180.
2. Ўзбекистон Республикасининг таълим тўғрисидаги қонуни. <https://parliament.gov.uz/uz/laws/adopted/94/3277/>
3. Янги таҳрирдаги Ўзбекистон Республикасининг таълим тўғрисида »ги қонуни. <https://lex.uz/docs/5013007>
4. Бородатая М. Социальная практика в Германии. Социальная работа. 2005. № 4.- С.48.
5. Бородатая М. Социальная практика в Германии. Социальная работа. 2005. № 4. – С.50.
6. Ганиева М. Х. Ижтимоий иш асослари. Методик қўлланма - Тошкент, 2010 й. - 20 бет.
7. Международный опыт организации системы социальной помощи. На примере пяти стран. Москва, 2004. Международное бюро труда, 2004. – С.69-75.